Begroeting van leden Partijraad, bewindslieden, Kamerleden en gasten. Het is bijna een jaar geleden dat wij - als leden van de Partijraad - bijeen waren. Dat is te lang. U weet waarom de Partijraad die in mei j.1. gepland was, is uitgesteld: de Contactraad legde toen de laatste hand aan haar Nota. Kort nadien brak de kabinetscrisis uit en nu staan we aan de vooravond van nieuwe verkiezingen. Verkiezingen die een nieuw perspectief voor de Nederlandse politiek kunnen openen, maar waardoor ons land evenzeer in een fase van instabiliteit gestort kan worden. Deze Partijraad kan een historische worden, omdat we vandaag beslissingen moeten nemen die voor de toekomst van de Nederlandse politiek, voor de ontwikkelingen van ons partijstelsel èn voor onze eigen partij bepalend kunnen zijn.
Dezelfde exclamatie zouden mijn voorgangers ook hebben kunnen uitroepen bij vroegere partijraden, kort voor Kamerverkiezingen en waarschijnlijk hebben ze dat ook gedaan. Toch meen ik, dat onze beslissingen van vandaag een uitzonderlijk grote betekenis hebben. Op de eerste plaats namelijk staat ons land voor ernstige problemen, met name op het financieel-economische vlak. Beheersing van de inflatie is een levensnoodzaak en daarvoor is dc totstandkoming van een sociaal kontrakt voor 1973 en der vereisten. Ten tweede lijkt de vertrouwenscrisis zich slechts te versterken. Het geloof in onze parlementaire democratie is aangetast en dreigt te wankelen bij het vooruitzicht van een instabiele regering. Politieke partijen kunnen niet meer dan een deel van die problemen meehelpen oplossen.
Die, toch al bescheiden, bijdrage van politieke partijen wordt beperkt door de verwording van ons partijstelsel. Steeds meer partijen dienen zich aan, de tegenstellingen tussen partijen groeien meer dan dat afnemen en de kansen op een raeerderheidscoalitie worden miniem.
Tegen die achtergrond gaan wij ons vandaag beraden, dames en heren, leden van de Partijraad. Bij de beslissingen die wij in deze vergadering nemen, gaat het primair om de keuze van een coalitiepartner. Voorop staat de vraag van onze eigen politieke indentiteit. De vraag of wij zelfbewust en consequent de politieke beleidslijn uitzetten. Vertrekpunt van onze discussies moet niet zijn een machts- en prestige- strijd tussen partijen en partijblokken. Partijen zijn slechts middel tot een doel en geen doel in zichzelf. Wij vormen tezamen geen politieke club omdat we het met elkaar zo goed kunnen vinden. Nee, wij hebben ons politiek aaneengeschaard om gezamenlijk te zorgen voor een bepaald overheidsbeleid. Als we het soort beleid, dat wij nastreven voorop stellen, dan hebben we een kans het gehakketak tussen partijen te overwinnen. Dan is er een kans op het herstel van de geloofwaardigheid van politieke eensgezindheid, dan kunnen ook de echte politieke geschilpunten weer duidelijk naar voren komen. Vandaag is hier niet de loyaliteit, de loyaliteit tussen partners aan de orde. Deze Partijraad hoeft zich - dacht ik - slechts om een loyaliteit te
bekommeren:
trouw aan de eigen politieke wil. Tijdens de Partij
raad, waarop men mij het voorzitterschap toevertrouwde, heb ik het aldus gezegd: Het is voor een politieke partij niet het belangrijkste hoe zij haar positie kiest ten opzichte van andere partijen. Belangrijk is hoe zij haar positie kiest tegenover de veranderingen in de samenleving'. Onze politieke wil voorop dus. Die loopt als een rode draad - ik ben misschien wel wat hardleers, maar niet kleurenblind! - door de besluiten die wij als Partijraad in de afgelopen jaren genomen hebben. In Arnhem, in 1967 kozen we voor een vooruitstrevend beleid, consequent vooruitstrevend zelfs. De mentaliteit van zon beleid werd uitgeschreven in de Blauwdruk van het KVP-beleid voor de 70er jaren. De concretisering daarvan vond
plaats in het Kernprogram 1971-1975. Deze lijn werd ook doorgetrokken in de samenwerking van de cristen-democraton; ARP en CHU kozen met ons voor die toekomstvisie. De rapporten van de "Groep van Achttien" ademden dezelfde geest, hetgeen nog oens is vastgesteld door onze Partijraad van 1969, hier in Tilburg. Enkele maanden geleden kreeg deze ontwikkeling van een duidelijke vasthoudende keuze voor het beleid dat wij voorstaan, haar sluitstuk in de Nota van de Contactraad. De beleidsperspectieven van de Nota van de Contactraad zou ik zo willen samenvatten: inzet voor de overwinning van het recht in nationale en internationale verhoudingen; een overheid die bevordert, dat mensen hun verantwoordelijkheid voor anderen kwijt kunnen; een overheidspolitiek die er aan meewerkt, dat in een verantwoordelijke maatschappij steeds meer gestalte krijgen: menselijke waardigheid, verdraagzaamheid, persoonlijke verantwoordelijkheid, sociale gerechtigheid; een overheid die aandacht schenkt aan de democratisering van de democratie; een overheid die pogingen doet om meer gerechtigheid te bewerkstelligen, met name door een verdere spreiding van verantwoordelijkheid, van macht, van bezit en van cultuurgoederen: enerzijds om verantwoordelijkheid te geven aan de individuele mens in zijn persoonlijke levenssfeer en in de gemeenschappen waarin hij leeft en werkt, anderzijds om uitdrukking te geven aan onze verantwoordelijkheid voor de samenleving om ons heen, dichtbij en veraf, in heden en toekomst; kortom, een beleid gericht op een verantwoordelijke maatschappij; een overheid die bij voortduring streeft naar een evenwichtige en wederzijdse afbouw van de bestaande wapensystemen ("niet onderhandelen uit vrees, maar ook niet bevreesd zijn om te onderhandelen"); in aansluiting daarop een beleid, gericht op het dempen van de welvaartskloof tussen arme en rijke landen, onder meer door ingrijpende wijzigingen in de eigen economische structuur niet te schuwen; zich bewust zijn van de gevaren van de milieuverontreiniging; voorts een beleid dat in het kader van een harmonische groei een verdere verkleining van inkomens- on vermogensverschillen nastreeft, een betere geestelijke toerusting on een zodanige culturele en creatieve ontwikkeling, dat van een welzijnsrevolutie gesproken mag worden;

een beleid dat voor de verhoudingen in het moderne bedrijfsleven als hoekstenen kiest: samenwerking en deelgenootschap.
Op de agenda van vandaag staat onder meer de behandeling van het. ontwerp-program van KVP, AÏÏP en CHÜ. Dit ontwerp staat overduidelijk in het perspectief dat in vroegere programs is geschetst. Problemen zijn bij u, onze kringen, afdelingen en werkgroepen gerezen omtrent de mate van concretisering van onze beleidsvoornemens zoals die daarin worden geschetst. Ik heb alle begrip voor de bedenkingen tegen inderdaad vage omschrijvingen van sommige onderdelen van dit program. Dat doet niets af aan onze erkentelijkheid tegenover de leden van de Programcommissie die in viel heel korte tijd en belast met zoveel verschillende verantwoordelijkheden een eerlijk en realiseerbaar program hebben willen schrijven. Zij wilden niet goedkoop Sinterklaas spelen door een minstens financieel onhaalbaar keerpunt 72” te suggereren. Voor die eerlijkheid en hun weer paraat zijn dank ik de leden van de Programcommissie, in het bijzonder de voorzitter ervan, natuurlijk Piet Steenkamp, en de eindredacteur, excellentie Dries van Agt, die zichzelf liever een veredeld notulist noemt.
Straks gaan we de verdere werkzaamheden plannen rond dit program, hoop, dat wij binnen dagen - mede op grond van uw inbreng vandaag - een definitief program op tafel kunnen leggen. Daarbij zullen wij - althans dat stel ik u voor - kunnen teruggrijpen op het Gemeenschappelijk Urgentieprogrärn 1971-1975 van KVP, ARP en CHÜ, en niet te vergeten op ons eigen Kernprogram, het program-Steenkamp. Met de beleidsvoornemens, verwoord in deze stukken, gaan we dan de verkiezingen in. Het zijn ook deze programma's die bij het streven naar een akkoord v66r de verkiezingen onzerzijds als programmatische basis zullen dienen.
Natuurlijk zijn we er niet uit door alleen naar onze voornemens omtrent het te voeren beleid te kijken. Van nog meer belang is. de vraag, wat van die plannen terecht wordt gebracht. Ik wil van het afgelopen parlementaire jaar slechts zeggen, dat het een periode was van uitermate moeilijke financieel-economische omstandigheden, die ook hun neerslag hadden op de maatschappelijke verhoudingen. Niettemin hebben onze mensen in het kabinet en in het parlement allemachtig veel gepresenteerd. Ik noem maar eens een paar voorbeelden: de structurele verbetering van AOV/ en AWW; een verbetering van de positie voor de oud-invaliden;

een optrekking van het minimumloon; een belangrijke verhoging van de belastingvrije voet; een uitbreiding van de belastingaftrek voor ongehuwde bejaarden; een werkgelegenheidsprogramma van ruim ƒ 800 miljoen; en tenslotte, als klapstukken : belastingfaciliteiten voor de oudedagsvoorziening van zelfstandigen en 150o000woningen in het laatste jaar.
De regeringaarbeid en het parlementaire werk zijn echter nog niet afgesloten. Voor de verkiezingen komen nog enkele belangrijke weken. Wat staat ons in die korte periode te doen? Mag ik in dat verband even teruggrijpen op mijn installatierede van vorig jaar 2? november. De vraag : ”Waar gaan we nu met onze politiek naartoe heb ik toen beantwoord met te stellen: ’Naar een zo volledig mogelijke uitvoering van het program-Steenkamp. Het program dat zo sterk geïnspireerd is door de politieke wil om de maatschappij te democratisern, om de zwakken sterk te maken, om de mens en zijn milieu te beveiligen tegen de schadelijke gevolgen van kwantitatieve groei, om te voorkomen dat wetenschap en techniek de mens gaan beheersen in plaats van de mens de wetenschap en techniek. Dit programma zal, ook in financieel moeilijke jaren, zoveel mogelijk moeten worden uitgevoerd. Onze partij kan daarbij helpen door in samenspraak met de fractie alle mogelijkheden uit te buiten”.
Onze lijsttrekker, toen nog waarnemend fractievoorzitter, zei op diezelfde Partijraad, nadat hij alternatieven voor het Regeerakkoord had aangestipt: ”Ik leg hiermee geen struikelblok voor het kabinet, maar ik wil wel uiting geven aan onze onverzettelijkheid om er ook onder moeilijke omstandigheden uit te halen wat erin zit. Dat is onze plicht die wij met de aanvaarding van ons program op ons hebben genomen. Dat is ook de enige manier om werkelijk de gevangene van je program te zijn. Dit gevangene zijn onderstreep en accepteer ik graag.
In het program, in het beleid dat wij voorstaan, ligt onze politieke identiteit, maar ook in het beleid dat met onze steun gevoerd is, soms met pijn in het hart - vanwege beperkingen die s lands economie ons allen oplegt -, maar vaak met volle overtuiging en enthousiaste inzet, omdat we onze samenleving aldus weer een stukje verder konden brengen op de weg naar een verantwoordelijke maatschappij.
Vanuit de historische lijn die ik u geschetst heb, willen we ons blijven inzetten ter wille van voortgaande structurele hervormingen in onze samenleving.
In het licht van dat streven komt dan secundair de vraag naar onze opstelling ten aanzien van de formatie van een nieuw kabinet. Wat ons betreft zal
dat een regering moeten worden die de aanpak van de grote problemen van morgen paart aan de lengte van de financiële polsstok van vandaag. Een regering die de interne stabiliteit van de regeringspartners paart aan de stabiliteit van de steun door een parlementaire meerderheid. Om die redenen streeft het partijbestuur in zijn resolutie allereerst naar een akkoord met de PvdA^ D ’66 en de PPE en vraagt het aan de partijraad machtiging om te starten met het. overleg met deze partijen gesprek moet gericht zijn op het bereiken van afspraken omtrent hoofdlijnen van het toekomstig regeringsbeleid.
De intentie om ook metterdaad met elkaar tot overeenstemming te komen wil ik nog eens apart benadrukken. In de laatste weken zijn er teveel uitlatingen gedaan die twijfel wekken aan de bereidheid van de zogeheten progressieve partijen om werkelijk afspraken tot stand te brengen. De besturen van
PvdA,
D66 en PPR hebben een ergerlijke mate van zelfingenomenheid
gedemonstreerd. Je moet wel hondsbrutaal zijn om aan eventuele toekomstige
coalitiepartners de volslagen overbodige vraag te stellen, of

een
akkoord ook wel voor een volledige regeringsperiode beogen aan te gaan, als je zelf in alle onzekerheid verkeert of je je progressieve concentratie wel bij elkaar kunt houden; sterker nog: zo’n vraag stellen terwijl je maar moet afwachten of de last van de regeringsverantwoordelijkheid lang v55r het einde van zo’n kabinetsperiode je partij niet uiteen jaagt in stoeten
van fakkeldragers. Laten we wel wezen
tet respect voor een onderhandelingspartner

eist van beide kanten een bereidheid tot het bereiken van afspraken en een wederzijdse consequentie van het verplichtend karakter ervan.
In mijn opvatting gaat het om een programmatisch akkoord op hoofdlijnen. De detaillering zou na de verkiezingen kunnen plaatsvinden, opdat de kiezer invloed kan uitoefenen op het beleid van de toekomstige regering.
In dit verband moet ik even stilstaan bij de bezorgdheid die is uitgesproken door middenstands- en landbouworganisaties. De Nederlandse democratie is ermee gediend, dat de volgende regering een parlementair meerderheids- kabinet is. Een stabiele regeringscoalitie strekt ook tot voordeel van deze bevolkingsgroepen. Zij moeten toch erkennen, dat de belangen van de kleine en middelgrote zelfstandigen, evenals de belangen van de boeren, van oudsher bij de KVP in goede handen zijn geweest. Een recent en sprekend voorbeeld is de totstandkoming van de fiscale maatregel ten behoeve van de oudedagsvoorziening voor de zelfstandigen. Zij kunnen erop rekenen, dat wij ons

- als echte volkspartij - ook in de toekomst met alle kracht voor hen zullen inzetten. Als een coalitie met de linkse drie tot stand komt, zullen wij de verdedigers van hun belangen zijn, niet zwak vanuit de oppositie- banken opererend, maar met de reele invloed van een regeringspartij.
Wij hopen tot programmatische onderhandelingen te komen met de linkse drie,
mits die onderhandelingen zinnig kunnen zijn. Aan die zin ga ik twijfelen (en de zin vergaat me soms) wanneer men die gesprekken zegt te willen ingaan met de conditie, dat een aantal - en nota bene niet nader aangeduide! punten uit het verkiezingsprogram van de progressieve concentratie - dat thans nog slechts in concept bestaat! - (ik citeer) ”naar vorm en inhoud ongewijzigd in het regeerakkoord worden opgenomen”.
Wij tekenen geen blanco cheques! Wel zijn we bereid tot een open gesprek, en dat gesprek kan zeker tot resultaten voeren als Den Uyl nog steeds gelijk heeft met wat hij in 1970 schreef. Onder de titel ”De smalle marges van democratische politiek” beklemtoonde hij het karakter van de PvdA als een (ik citeer) ”partij die medeverantwoordelijkheid aanvaardt voor gegroeide structuren en bereid is vanuit deze verantwoordelijkheid die structuren te hervormen. Voor velen heeft dit stellig de smaak van politiek van compromissen en van de haalbare kaart, die politiek een slechte reputatie bezorgt. Zij smalen op schroefjesverdraaiers en marginale veranderingen. Maar zij miskennen de aard en de mogelijkheden van de politiek. Zeker in een hoogontwikkelde industriële samenleving zijn abrupte beleidsveranderingen niet mogelijk. Men kan niet van het ene op het andere de belasting druk met 3% van het nationale inkomen opvoeren, en kan evenmin van de ene dag op de andere bestuursstructuren grondig omvormen. Maar daarom zijn de kleine veranderingen niet onbelangrijk. De verlegging van het beleid met tien graden kan uiteindelijk het verschil zijn tussen oorlog en vrede”.
Onze woordenstrijd met links over polarisatie- en harmonie-model wordt door Den Uyl zelf tot meer acceptabele proporties teruggebracht als hij in datzelfde artikel stelt (ik citeer weer): ”Vanuit die mentaliteit wil de PvdA een constructieve hervormingspartij zijn. Er niet op uit om de tegenstander in de vernieling te jagen, maar om hem te overtuigen. Politiek is weliswaar nooit eindigende strijd om macht, maar het doel is niet het conflict, maar de overbrugging van het conflict”.
Wanneer Den Uyl deze gedachten vol kan houden en waar kan maken voor de huidige linkse drie, dan moet er een mogelijkheid zijn om elkaar te vinden en samen Nederland een nieuwe toekomst te bereiden.

Dames en heren, ik wil ook nog een enkel woord zeggen over de samenwerking met ARP en CHU.
Uitgangspunt van de christen-democratische samenwerking is steeds geweest onze gezamenlijke politieke wil. Deze beleidsvisie moet ons bundelen, en wij vinden dat deze visie op aansprekende wijze is verwoord in de nota van de Contactraad.
In de nabije toekomst zullen wij die politieke gezamenlijkheid gestalte moeten geven, en de KVP wil daarvoor in de eerste gelederen opereren.